

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Пенітенціарної академії України
завідувачу кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та
кримінології, доктору юридичних наук,
доценту, заслуженому юристу України
Садігу ТАГІЄВУ

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента кафедри кримінального, кримінально-
виконавчого права та кримінології

Пенітенціарної академії України

Лазаренко Алли Миколаївни

на дисертаційну роботу **Черниша В'ячеслава Віталійовича**
«Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню
повноваженнями особами, які надають публічні послуги», подану на
здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»

1. Актуальність обраної теми дисертаційної роботи.

Державна безпека як складова національної безпеки прямо залежить від стану функціонування управлінських та пов'язаних із ними структур як приватного, так і публічного сектору. Невиконання або неналежне виконання своїх повноважень особами, які надають публічні послуги протягом тривалого часу не тільки унеможливорює сталий розвиток суспільства, але й призводить до системних деформацій, породжує злочинність.

Остання, у свою чергу, породжує різноманітні механізми тіньової економіки, віктимізації населення в суспільстві, недовіри громадян до правоохоронних органів, соціально-негативного клімату в державі.

На сьогодні в Україні відбуваються складні реформаційні процеси, поряд із якими питання вдосконалення й ефективності кримінального законодавства набувають особливого значення. Нині кримінальне законодавство зазнає істотних змін у частині увідповіднення його з міжнародними стандартами, що сприяє появі нових форм кримінально-протиправних діянь, розробленню актуальних питань удосконалення практики застосування наявних кримінальних правопорушень, у тому числі зловживання повноваженнями у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг.

Статистичні дані свідчать про сталу динаміку до збільшення кількості вчинюваних кримінальних правопорушень у цій галузі. Водночас значна корумпованість управлінських інституцій не відображається у даних офіційної статистики щодо характеристик злочинності в Україні, за якими вказана категорія кримінальних правопорушень традиційно має невелику питому вагу в структурі злочинності. Останнє є підтвердженням високого рівня латентності цього суспільно небезпечного діяння, низької ефективності роботи правоохоронних органів щодо його запобігання, виявлення та припинення.

Незважаючи на різноманіття проблем з питань кримінально-правової протидії зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, у сучасній кримінологічній науці відсутні спеціальні дослідження, у яких була б достатня увага приділена розгорнутій кримінологічній характеристиці цього високолатентного кримінального правопорушення.

Наразі залишається актуальним проведення аналізу зв'язку кримінологічної характеристики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, із суспільно-політичними процесами, щовідбуваються в державі. Важливими є не тільки встановлення відмінностей кримінальних правопорушень із суто корупційною складовою від кримінальних правопорушень у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг, але й комплексна характеристика

стану, структури і динаміки вчинення вказаного виду кримінального правопорушення, виокремлення детермінантів, які обумовлюють його існування. Висвітлення своєрідних характеристик особистості потерпілих від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, проведення їх типологізації сприятиме встановленню основних заходів віктимологічної профілактики та розробленню програм корекції їх віктимності. У зв'язку з цим виникає потреба в ґрунтовному комплексному кримінологічному опрацюванні вказаної проблематики.

Зазначені обставини зумовили вибір теми, об'єкта та предмета, а також формулювання мети й постановку завдань цього дослідження.

Вирішення поставлених завдань надає можливість реалізувати системні заходи запобігання вчиненню кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, та зменшити кількість порушень у сфері надання публічних послуг.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій у дисертації.

Наукові положення, пропозиції, висновки і рекомендації є обґрунтованими, переконливими та достовірними. Структура дисертації В.В. Черниша логічно зумовлена поставленими завданнями, об'єктом і предметом та складається зі вступу, трьох розділів, які мають десять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі зловживанням повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Предметом – кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Достатньо обґрунтованими можна вважати наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації. Вони зроблені з використанням загальнонаукових та спеціальних методів пізнання правових явищ, фундаментом для яких є діалектичний метод. Дисертантом застосовано,

зокрема, історичний, системно-структурний, формально-юридичний методи, а також моделювання, контент-аналіз та інші методи пізнання.

Результати дисертаційного дослідження В.В. Черниша є важливими й переконливими, оскільки отримані завдяки вдало дібраній методиці дослідження, оригінальності його структури, використанню досягнень сучасної юридичної науки.

Цінність творчого пошуку рецензованої роботи полягає також в тому, що він був проведений на основі аналізу науково-теоретичних досліджень у статистиці, соціології та правовій науці, базується на чинному нормативно-правовому масиві, судовій практиці. Саме це й дозволило автору запропонувати нові підходи до вирішення проблем щодо зловживання повноваженнями у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, обґрунтувати необхідні пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства.

Значущість наукового дослідження, проведеного В.В. Чернишом, підтверджується й тими завданнями, які автор поставив перед собою. Не викликає сумніву методологічна й практична важливість вирішення таких завдань, як: 1) аналіз стану наукової розробки кримінологічної характеристики та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги; 2) формулювання поняття, визначення завдань та особливостей правового регулювання, а також окреслення принципів надання публічних послуг в Україні; 3) надання кримінально-правової характеристики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги; 4) дослідження стану, структури і динаміки зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги; 5) з'ясування причин та умов зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги; 6) виявлення типових рис особи, що зловживає повноваженнями у сфері надання публічних послуг; 7) установлення специфічних рис особи потерпілого від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги; 8) вироблення загальносоціальних заходів із запобігання зловживанню

повноваженнями особами, які надають публічні послуги; 9) визначення спеціально-кримінологічних заходів із запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги; 10) формулювання індивідуально-профілактичних та віктимологічних заходів із запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Обраний дисертантом підхід до визначення структури і змісту дослідження є логічним, уможлиблює всебічне й повне висвітлення значного кола актуальних питань щодо кримінологічної характеристики та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги. Загалом матеріал дисертації викладено послідовно, відповідно до визначеного дисертантом змісту, що вказує на глибоке та змістовне опрацювання теми дослідження. У науковому дослідженні сформульовано низку нових, належно обґрунтованих наукових положень та висновків, що є внеском здобувача в юридичну науку.

3. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням, присвяченим кримінологічній характеристиці зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, та запропоновано заходи запобігання цьому кримінальному правопорушенню.

У результаті дослідження сформульовано та обґрунтовано низку концептуальних положень, які мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення, а саме: 1) надано комплексну характеристику стану, структури і динаміки вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 365² КК України, розкрито нерозривний зв'язок кримінологічної характеристики зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, із суспільно-політичними процесами, які відбуваються в державі; 2) виокремлено детермінанти зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, через призму зовнішньої та внутрішньої обумовленості; 3) складено типологічні кримінологічні портрети особи, яка зловживає повноваженнями у сфері

надання публічних послуг, та жертви такого посягання; 4) удосконалено доктринальні підходи до формулювання поняття, визначення завдань та особливостей правового регулювання, а також окреслення принципів надання публічних послуг в Україні та юридичну конструкцію кримінально-правової норми в диспозиції ст. 365² КК України завдяки доповненню її таким суб'єктом надання публічних послуг, як медіатор. Так, проведений аналіз показав, що на законодавчому рівні закріплено надання послуг з медіації у земельних відносинах, у господарському, цивільному, адміністративному, третейському судочинстві, міжнародному комерційному арбітражі, у сфері нотаріату, наданні соціальних послуг, у сфері праці та трудових спорів. Послуги з медіації мають ознаки, що властиві й публічним послугам. Саме тому обґрунтовано необхідність криміналізації зловживання повноваженнями медіатором у процесі надання ним публічних послуг, доповнивши диспозицію ч. 1 ст. 365² КК України вказівкою на відповідного суб'єкта; 5) розроблено систему заходів запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному, індивідуально-профілактичному та віктимологічному рівнях.

Крім того, у дисертаційному дослідженні дістали подальшого розвитку:

1) теоретико-правові засади реформування сфери надання публічних послуг, зокрема державних сервісів та вдосконалення адміністративних процедур з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;

2) характеристика причин та умов злочинності у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Зокрема, багатофакторна система детермінантів кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, дала підстави класифікувати відповідні причини та умови за такими критеріями: ступенем впливу соціальних протиріч на суб'єктів

суспільних відносин: основні (загальні), галузеві (інституційні) та безпосередні (одиночні); сферою впливу: внутрішні та зовнішні; сферою виникнення та реалізації: економічні, політико-правові, соціально-психологічні та організаційно-управлінські.

4. Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання висновків та пропозицій дисертації у: 1) правотворчій діяльності – під час розроблення пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів у сфері надання публічних послуг; 2) практичній діяльності – для виконання завдань щодо запобігання корупційним кримінальним правопорушенням (акт впровадження Головного управління Національної поліції в Чернігівській області від 24 лютого 2023 р. № 2013/124/02/07/2023; довідка про впровадження Департаменту державної реєстрації Міністерства юстиції України; довідка про впровадження Офісу протидії рейдерству Міністерства юстиції України); 3) науковій роботі – для подальшого розроблення проблематики, пов'язаної з наданням кримінологічної характеристики та формулюванням заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (акт впровадження Академії Державної пенітенціарної служби від 19 грудня 2022 р. № 15-61/а); 4) *освітньому процесі* – під час підготовки навчально-методичних матеріалів із кримінології, кримінального права, під час проведення навчальних занять з відповідних дисциплін (акт про впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ від 28 серпня 2023 р.).

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях.

Основні результати дисертації, висновки та пропозиції знайшли відображення у шести наукових публікаціях, серед яких 4 (чотири) опубліковано в наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, 1 (одна) стаття – в іншому виданні

України, 1 (одна) стаття – у зарубіжному науковому періодичному виданні, а також у 8 (восьми) тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Результати розроблення досліджуваних питань, їх окремих аспектів, одержані узагальнення та висновки були оприлюднені на науково-практичних конференціях та доповідалися дисертантом за такими темами: «Публічні послуги в Україні: поняття, завдання, ознаки та принципи надання» (м. Суми, 17 травня 2019 р.); «Соціально-правова обумовленість зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги» (м. Чернігів, 25 квітня 2019 р.); «Критерії вдосконалення диспозиції кримінально-правової норми, передбаченої ч. 1 ст. 365-2 КК України» (м. Чернігів, 25 жовтня 2019 р.); «Методологічні засади кримінологічного дослідження зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги» (м. Херсон, 20 березня 2020 р.); «Причини та умови зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги» (м. Чернігів, 25 травня 2020 р.); «Віктимологічна характеристика поведінки потерпілих від зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги» (м. Харків, 16 квітня 2021 р.); «Заходи спеціально-кримінологічного запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, передбачені в законодавчих актах у сфері публічної служби» (м. Чернігів, 05 листопада 2021 р.); «Індивідуально-профілактичні заходи запобігання зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги» (м. Запоріжжя, 10 березня 2022 р.).

6. Структура дисертації.

Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (213 найменувань на 29 сторінках) та 7 додатків на 34 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 282 сторінки, із них основний текст дисертації – 200 сторінок.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40.

Порушень академічної доброчесності в дисертаційній роботі та наукових працях, в яких висвітлено наукові результати дослідження Черниша В'ячеслава Віталійовича, не виявлено. Автор використовує науково обґрунтовані джерела і літературу відповідно до правил оформлення джерел цитування. У роботі дотримано стандартів академічної чесності та етики, відсутній плагіат і незаконне використання інтелектуальної власності інших авторів.

7. Аналіз дискусійних положень та основні зауваження до дисертаційної роботи.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Черниша В'ячеслава Віталійовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги», відзначаючи його теоретичну та практичну цінність, зауважимо, що окремі його положення мають дискусійний характер та можуть стати підґрунтям для наукової дискусії під час захисту і напрямами подальших наукових розвідок дисертанта.

1. У роботі дисертант зосередився на аналізі лише корисливого мотиву, мотивації (підрозділі 1.3 розділу 1), проте відсутній детальний аналіз щодо їх співвідношення. Автором зазначено, що приводом до виникнення корисливої мотивації є конкретна життєва ситуація, обумовлена віктимним станом потерпілої особи та сприятливими умовами реалізації службових повноважень у супереч завданням та принципам професійної діяльності з надання публічних послуг. Однак, дисертант не дослідив інші види мотивів, їх співвідношення з мотивацією, джерела мотивації. Дослідження з цієї проблематики відсутні й у 2 та 3 розділах. Проведення аналізу вказаних об'єктів запобіжного впливу сприяло б розробленню додаткових напрямів протидії зловживанню

повноваженнями особами, які надають публічні послуги на індивідуальному рівні.

2. Невиправдано звужено дослідження причин та умов зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. У підрозділі 2.2 розділу 2 дисертаційного дослідження дисертантом надано кримінологічну характеристику та систематизовано детермінанти зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги. Однак, більш детальне окреслення причин та умов вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 365² КК України, що розкривають процес детермінації, стосується лише такого суб'єкта надання публічних послуг, як державний реєстратор. Кримінологічна ж характеристика причин та умов учинення досліджуваного кримінального правопорушення іншими суб'єктами надання публічних послуг поєднана.

3. Важко погодитися з твердженням дисертанта, що до критеріїв визначення загальносоціальних заходів запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 365-2 КК України, відноситься специфіка діяльності кожного із суб'єктів, зазначених у диспозиції вказаної кримінально-правової норми. Однак, сама природа загальносоціальних заходів спрямована на подолання криміногенно небезпечних протиріч у суспільних відносинах, які мають узагальнений характер по відношенню до зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, і аж ніяк не специфічні. Таким чином, автор підміняє поняття «загальне» та «спеціальне», до того ж відсутнє обґрунтування вказаної позиції. Окреслення заходів кримінологічного запобігання на загальносоціальному рівні, що властиві для всіх суб'єктів надання публічних послуг, передбачених у диспозиції статті ст. 365² КК України, більше б відповідало науковому завданню, а практична значимість проведеного дисертаційного дослідження значно б підвищилась.

4. У підрозділі 3.2 розділу 3 дисертації «Спеціально-кримінологічні заходи запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають

публічні послуги» дисертантом надано характеристику заходів запобігання досліджуваному кримінальному правопорушенню на спеціально-кримінологічному рівні.

З цього приводу автор висловлює думку про те, що наукову основу спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинності складає сукупність усіх гіпотез, ідей, концепцій, спрямованих на регулювання діяльності державних та суспільних інституцій щодо недопущення кримінально-протиправних проявів, створення сприятливого середовища для розвитку суспільних відносин та особистості.

Разом з тим, у дисертаційному дослідженні пропонуються заходи спеціально-кримінологічного запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому статтею 365² КК України лише виходячи з нормативно-правового регулювання функціональної діяльності кожного суб'єкта цього кримінального правопорушення. Формулювання заходів спеціально-кримінологічного запобігання через призму комплексного кримінологічного дослідження цього поняття підсилили б наукову та практичну цінність дослідження.

Існують у роботі й інші, не зовсім обґрунтовані, а подекуди й спірні положення. Однак більшість з них мають переважно дискусійний характер, свідчать про складність розглянутих у дисертації питань і не знижують значущість дисертаційного дослідження, а також не впливають на його позитивну оцінку.

8. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Черниша В'ячеслава Віталійовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги», подана на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є новою, самостійною, логічно побудованою та завершеною науковою працею, в якій поєднуються вдалий вибір дослідження, постановка питань, їх актуальність, чіткість викладу, аргументованість наукових

висновків і узагальнень, що свідчить про значний науковий рівень та відображає особистий внесок автора у відповідний напрям науки кримінології стосовно кримінологічної характеристики та запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Дисертація виконана Чернишом В'ячеславом Віталійовичем самостійно, з використанням останніх загальнотеоретичних досягнень кримінології. Усі сформульовані в ній положення і висновки обґрунтовані на основі досліджень автора. Розробки та ідеї наукового дослідження належать особисто автору.

Ураховуючи вищезазначене, можна стверджувати про достатній рівень науковості та обґрунтованості висловлених у дисертації наукових суджень, положень, висновків і рекомендацій. Отримані результати є науково обґрунтованими та достовірними, мають теоретичне і практичне значення та можуть бути застосовані у правотворчій, правозастосовній, науковій та навчальній діяльності.

Аналіз дисертаційного дослідження та публікацій Черниша В'ячеслава Віталійовича дозволяє зробити висновок, що дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Рецензент

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри кримінального,

кримінально-виконавчого права

та кримінології юридичного факультету

Пенітенціарної академії України

*Людмила Лазаренко А. заступник
начальника відділу досліджень та
забезпечення архівної роботи зі
зверненнями громадян*

Allya Алла ЛАЗАРЕНКО

Olga Світлана ПРЦУПА